

กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษา

ปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนนักศึกษาอาชีวะที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีความสลับซับซ้อนมิได้เกิดขึ้นอย่างโดด ๆ ปราศจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน แต่เป็นสิ่งที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และมีเงื่อนไขต่างๆ เกี่ยวข้องกันอยู่มากมาย ซึ่งหมายถึงมีบริบทของปรากฏการณ์ (Context) ที่มีเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมโดยรวมและโดยรอบของปรากฏการณ์ที่ให้ความหมายและมีผลต่อการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์ จึงจำเป็นต้องมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้อย่างสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับส่วนอื่น ๆ เพื่อสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์นี้กับปรากฏการณ์อื่น ๆ ว่ามีอยู่อย่างไร

2.1 ลักษณะและการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ทางสังคม

ในการทำความเข้าใจหรือศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม สิ่งหนึ่งที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญคือ ต้องมีความเข้าใจในลักษณะธรรมชาติของปรากฏการณ์ทางสังคมโดยทั่วไป ก่อนว่า ปรากฏการณ์ทางสังคมไม่เหมือนปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ มีลักษณะที่เฉพาะและเด่นชัดที่สำคัญที่ควรจะต้องเน้นได้แก่ ความหมาย ความเป็นพลวัต และความสลับซับซ้อนกับความเกี่ยวพันของพฤติกรรมสังคม (สุภางค์ จันทวานิช, 2535 : 19)

การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมย่อมมีสาเหตุหรือเงื่อนไขที่แตกต่างกันสาเหตุหรือเงื่อนไขที่เกื้อหนุนให้ปรากฏการณ์แต่ละปรากฏการณ์เกิดขึ้นนั้นก็มิได้มากกว่าหนึ่งสาเหตุหรือหนึ่งเงื่อนไข และในบรรดาสาเหตุหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ช่วยกันเกื้อหนุนให้ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นมิได้มีความสำคัญเท่าเทียมกัน เงื่อนไขหรือสาเหตุบาง

อย่างมีความสำคัญต่อการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์นั้น ๆ มากกว่าเงื่อนไขหรือสาเหตุอีกหลาย ๆ อย่าง แต่ทว่าเมื่อเงื่อนไขหรือสาเหตุทั้งหมดรวมกันแล้วจึงทำให้ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้น เงื่อนไขบางอย่างอาจจะเป็นเงื่อนไขที่เป็นสากล (Universal) คือเป็นเงื่อนไขที่สามารถพบได้ในการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ชนิดเดียวกันในท้องที่และเวลาที่ต่างกัน และเงื่อนไขบางอย่างเป็นเงื่อนไขเฉพาะ (Unique) คือ เป็นเงื่อนไขที่เกื้อหนุนให้เกิดปรากฏการณ์นั้น ๆ ในบางท้องที่หรือบางเวลาเท่านั้น ซึ่งสามารถแบ่งระดับของเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ได้ 2 ระดับคือ

1. เงื่อนไขที่จำเป็น (Necessary Conditions) ซึ่งถ้าขาดเงื่อนไขดังกล่าวนี้แล้วปรากฏการณ์ดังกล่าวนั้นอาจจะไม่เกิดขึ้นก็ได้

2. เงื่อนไขที่พอเพียง (Sufficient Conditions) เป็นเงื่อนไขที่เป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ทำให้ปรากฏการณ์นั้น ๆ เกิดขึ้น แต่เงื่อนไขนี้ก็จำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขที่จำเป็นเป็นพื้นฐานประกอบด้วย

จึงต้องค้นหาเงื่อนไขทั้งสองประเภทนี้ในทั้งสองลักษณะให้พบจึงจะทำให้เข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เราศึกษานั้นว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร (อุทัย ดุลยเกษม, 2530 : 11 - 12)

2.2 การมองปรากฏการณ์ทางสังคม

ในการพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นต่าง ๆ นั้น มีกระบวนการแสวงหาความรู้ที่เรียกว่า ญาณวิทยา ซึ่งเป็นทฤษฎีว่าด้วยธรรมชาติของความรู้ โดยในการวิจัยทางสังคมวิทยานั้นมีมุมมองทางญาณวิทยาอยู่ 3 แบบ (Harven and MacDonald, 1993 : อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว, 2537 : 2 - 3) คือ

1. แบบปฏิฐานนิยม (Positivism)

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เรายึดถือตามกันมานั้นถือว่า ความรู้ต้องสามารถอธิบายโลกได้ว่า อะไรเป็นสาเหตุของสิ่งต่าง ๆ สาเหตุของปรากฏการณ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เราพบเห็นนั้นมีอะไรบ้าง พูดอีกนัยหนึ่งคือว่า ตามมุมมองของญาณวิทยาปฏิฐานนิยมแล้ว หากว่าเรารู้เรื่องหนึ่งเรื่องใด ก็ย่อมแปลความได้ว่า เราต้องอธิบายสาเหตุของเรื่องนั้น ๆ ได้ หัวใจของวิธีการแบบปฏิฐานนิยมได้แก่ การให้ความสำคัญแก่การพิจารณาสาเหตุและผลลัพธ์ โดยข้อสมมติฐานเบื้องต้นที่ว่าความรู้เช่นว่าในเรื่องสาเหตุย่อมเป็นคำอธิบายของปรากฏการณ์ ก็ย่อมทำให้เราสามารถคาดการณฺ์แนวโน้มในอนาคตได้ความรู้ตามแนวนี้ก็ย่อมช่วยให้เราสามารถมีบทบาทเป็นฝ่ายกระทำต่อปัญหา สามารถป้องกันหรือหยุดยั้งปัญหานี้ได้

2. แบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology)

การรู้และการเข้าใจเรื่องต่าง ๆ แบบปฏิฐานนิยมเป็นแบบหนึ่งเท่านั้น ยังมีวิธีการรับรู้และเข้าใจสังคมวิธีอื่นอีก วิธีการของปรากฏการณ์วิทยาถือว่า การรู้กระบวนการทางสังคมก็คือ การที่เราสามารถตีความหมายของสิ่งเหล่านั้นได้เพราะว่ามนุษย์มิใช่สิ่งของมนุษย์แต่ละคนรู้จักคิดและมักจะนึกย้อนถึงสิ่งที่ตนเองทำอยู่เรื่อย โลกสังคมของคนแต่ละคนมีความหมายสำหรับคน ๆ นั้น การที่เราจะรู้จักโลกสังคมของเราก็ต้องเข้าถึงความหมายของสิ่งเหล่านี้มุมมองญาณวิทยา แบบนี้เรียกว่าปรากฏการณ์วิทยา วิธีการตามแนวนี้ให้ความสนใจต่อการตีความโลกมากกว่าการอธิบายโลกเพ่งความสนใจความรู้สึคนึกคิดของผู้คนที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเรื่องนั้น ๆ ตลอดจนคุณลักษณะและความหมายที่เขาให้ต่อการสัมพันธ์นั้น ๆ

3. แบบวิพากษ์ (Critical)

มุมมองญาณวิทยาแบบที่สามยืนยันว่า จริงอยู่ที่ว่าถึงเราจะต้องยอมรับว่าชีวิตสังคมของคนแต่ละคนมีความหมายแตกต่างกันไปก็ตามแต่ คนแต่ละคนก็ถูกจำกัดอยู่ในความเคยชิน และเคยแต่วิถีคิดที่ตนคุ้นเคยเท่านั้น การจะทำความเข้าใจโลกได้อย่างแท้จริง เราก็จักต้องมองทะลุไปถึงข้อที่ว่า คนแต่ละคนมีความจำกัดของตัวอยู่ในสิ่งที่ตนคุ้นเคยและคิดอยู่ในกรอบของโลก สังคมที่ตนอยู่ร่วมมา เพราะฉะนั้นหากเราต้องการรู้จักโลกนั้นเราก็จักต้องรู้จักเชื่อมโยงปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ๆ เข้ากับบริบททางสังคมที่กว้างใหญ่กว่า เราจะไม่ยอมจะรู้ว่าสิ่งหนึ่งมีความหมายอย่างไรอย่างหนึ่งภายหลังจากที่เราเข้าใจว่า สิ่งนั้น ๆ มีความเป็นมาอย่างไร หรือว่ามันเกี่ยวข้องกับอะไรกับโครงสร้างสังคม

เมื่อพิจารณาถึงท่าทีในการมองปัญหาหรือมุมมองต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะของหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบ รวมทั้งนักวิชาการที่สนใจ ตลอดจนทัศนคติของสังคม จะเห็นว่าเป็นไปในลักษณะทิศทางเดียวและเป็นแบบปฏิฐานนิยม (Positivism) คือเป็นมุมมองที่ให้ความสำคัญแก่การพิจารณาสาเหตุและผลลัพธ์ ซึ่งจุดรวมความสนใจอยู่ที่กระบวนการหาสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเกรงก่อเหตุทะเลาะวิวาท โดยสมมติฐานหลักที่เป็นหัวใจของการอธิบายก็จะมุ่งไปที่สาเหตุว่าเกิดจากนักเรียนนักศึกษาที่มีปัญหาในพฤติกรรมชอบแสดงออกในทางเกรงก้าวร้าว อันเป็นผลมาจากความมีปัญหาจากสภาพครอบครัว อารมณ์ จิตใจ สภาพสังคม กระบวนการในการศึกษาที่ผ่านมาจึงเป็นการพยายามแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างในคุณลักษณะของตัวแปรต่าง ๆ ของเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมกับเด็กที่มีความประพฤติดี โดยมักจะนำเอาทฤษฎีทางด้านอาชญาวิทยาที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมาใช้ในการกำหนดตัวแปรต่าง ๆ

หรือประเด็นอื่น ๆ ที่มักใช้อธิบายควบคู่กันไปก็คือ เกิดจากความรู้สึกรักศักดิ์ศรี รักพวกพ้องและสถาบันของตนเองมากเกินไป เนื่องจากได้รับการปลูกฝังจากรุ่น

ที่หรือเกิดจากความรู้สึกที่เป็นปมด้อยถูกสังคมดูถูกว่าเป็นนักเรียนอาชีวะ จึงต้องการสร้างจุดเด่นหรืออยากให้สังคมยอมรับ ฯลฯ การศึกษาและการอธิบายที่ผ่านมาในประเด็นเหล่านี้ นั้น จะเห็นว่าสามารถทำให้เรารู้ว่าเกิดจากสาเหตุอะไรได้ แต่ไม่สามารถทำให้เราเข้าใจถึงเหตุผลและกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้นักเรียนเหล่านี้มีพฤติกรรมในลักษณะการก่อเหตุทะเลาะวิวาทได้เท่าใดนัก เพราะการอธิบายมักมิได้เชื่อมโยงให้เห็นว่าความรู้สึกต่าง ๆ เหล่านี้ที่เป็นสาเหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรในบริบทสภาพแวดล้อมที่เขามีวิถีชีวิตอยู่ เรามักจะพอใจกับการรู้สาเหตุมากกว่าที่จะพยายามค้นหา "เบื้องหลังของสาเหตุ" ที่จะทำให้เราเข้าใจต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะนี้ได้ชัดเจนขึ้น

ดังนั้น ถ้าเรายังมีท่าทีในการมองปัญหาหรือมุมมองต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะแบบลักษณะเดิม ๆ กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาและคำตอบก็จะออกมาในลักษณะที่เรารู้หรือมีคำตอบสำเร็จรูปอยู่แล้ว องค์ความรู้ที่จะได้รับจากการศึกษาจะเกิดประโยชน์อย่างไรนั้น ปัญหาการก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะที่เกิดขึ้นอยู่เสมอและทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ย่อมเป็นที่ประจักษ์อยู่

2.3 การมองปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ

เมื่อสังเกตจากข้อเท็จจริงของปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ จะพบว่า ปรากฏการณ์มักจะเกิดกับโรงเรียนที่มีประวัติการก่อเหตุ ทะเลาะวิวาทอยู่เสมอเรื่อยมา คู่กรณีทะเลาะวิวาทกันจะเป็นคู่เดิม ๆ และโรงเรียนที่ไม่มีเหตุทะเลาะวิวาทก็จะเป็นโรงเรียนเดิม ๆ เช่นกัน สาเหตุส่วนใหญ่ก็มักจะกล่าวอ้างถึงความรักพวกพ้องและรักศักดิ์ศรีของสถาบัน รูปแบบพฤติกรรมที่แสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ จะเป็นไปในลักษณะการยกย่องสถาบันของตนว่า เก่งกล้า สามารถเหนือกว่าสถาบันอื่น ๆ เช่น การขีดเขียนหรือพ่นข้อความตามที่สาธารณะที่มีลักษณะยกย่องสถาบันของตนและเหยียดหยามสถาบันคู่อริ การยึดหรือการทำลายสิ่งของหรือวัตถุที่เป็นสัญลักษณ์ของคู่อริ และการทำร้ายคู่อริก็มิได้มีการเจาะจงว่าจะต้องเป็นบุคคลใด ขอให้บุคคลที่เรียนอยู่ในสถาบันที่

เป็นคู่ปริกข์พอใจ เป็นต้น เมื่อพิจารณาจะเห็นว่า สิ่งหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องอยู่เสมอกับปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ ก็คือ ความรู้สึกในเชิงสถาบันซึ่งทำให้เห็นว่าปรากฏการณ์นี้มีใช่เป็นการทะเลาะวิวาทในระดับบุคคล แม้ว่าจุดเริ่มแรกของการทะเลาะวิวาทมาจากระดับบุคคล แต่จะขยายเป็นความรู้สึกร่วมกันในระดับสังคมหรือในเชิงสถาบันนั่นเอง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนขึ้นในแต่ละเหตุการณ์ที่มีการระดมพลยกพวกไปตีกันเป็นจำนวนมาก ๆ

จากข้อสังเกตนี้ทำให้ผู้วิจัยมีมุมมองต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนว่า ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องอย่างมากต่อปรากฏการณ์นี้ก็คือ ความรู้สึกในเชิงสถาบัน ซึ่งการที่ในสังคมใดหรือสถาบันใดสามารถทำให้บุคคลที่อยู่ภายในสังคมหรือสถาบันนั้นเกิดความรู้สึก และมีพฤติกรรมแสดงออกในรูปแบบลักษณะนี้ย่อมแสดงว่าภายในสังคมหรือสถาบันนั้นต้องมีกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ ที่เป็นแบบแผนและกลไกทำให้บุคคลในสังคมหรือสถาบันยึดถือ หรือกระทำการต่าง ๆ ตามแนวทางที่ได้รับจากสังคมหรือสถาบัน จึงทำให้ผู้วิจัยมองปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะในลักษณะแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ซึ่งเป็นวิธีการมองที่ให้ความสนใจต่อการตีความโลกมากกว่าอธิบายโลก เป็นการรับรู้และเข้าใจสังคมโดยการตีความหมายในโลกและสังคมของเขา ให้ความสนใจต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่ปฏิสัมพันธ์ต่อกันในเรื่องนั้น ๆ ตลอดจนคุณลักษณะและความหมายที่เขาให้ต่อความสัมพัทธ์นั้น ๆ

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งความสนใจไปที่เงื่อนไขทางสังคมภายในบริบทและสภาพแวดล้อมของสถาบันที่เป็นสังคมที่เขาดำเนินวิถีชีวิตอยู่ว่า มีกระบวนการทางสังคมต่าง ๆ อะไรบ้างที่เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด การกระทำของเขาที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทระหว่างสถาบัน เป็นการมองและทำความเข้าใจพวกเขาภายในบริบททางสังคมที่เขาดำเนินอยู่ สิ่งสำคัญก็คือ เราจะต้องเข้าใจในสังคม โลกทัศน์ ความรู้สึกนึกคิด และกระบวนการให้ความสำคัญหรือความหมาย

ต่อสิ่งต่าง ๆ ของเขาเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นตัวกำหนดที่ทำให้เขามีการกระทำพฤติกรรมออกมาในลักษณะใด อันจะทำให้เราเข้าใจในปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะว่าเกิดขึ้นมาได้อย่างไร มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเกิดขึ้นอย่างไร แล้วทำไมจึงสามารถสืบทอดร่องรอยอยู่เรื่อยมา

การศึกษาหรือทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมต่าง ๆ ความสำคัญจะอยู่ที่กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาหรือทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ๆ การที่จะเลือกกรอบแนวคิดทฤษฎีใดมาใช้เป็นเครื่องมือนำทางในการศึกษา จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับมุมมองปรากฏการณ์ เพราะกรอบแนวคิดทฤษฎีแต่ละแนว ย่อมมีมิติการมองและจุดยืนในการให้ความสำคัญที่แตกต่างกันออกไป การศึกษาค้นคว้าก็เช่นกันที่จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เหมาะสมเป็นเครื่องมือนำทางไปสู่การทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ

2.4 กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

นักสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะนักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยา มีความเชื่อในแนวความคิดที่ว่า การแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ (ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม) ในลักษณะใด ๆ ก็ตาม ส่วนหนึ่ง ได้ผ่านการคิดหรือพิจารณาอย่างมีเหตุผลของผู้แสดงพฤติกรรมมาแล้ว แต่เหตุผลของผู้แสดงพฤติกรรมอย่างเดียวกันอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกันก็ได้ และ "เหตุผล" ของแต่ละคนก็ยังคง ถูกกำหนดโดยเนื้อหาของประวัติศาสตร์ (Historical Context) ของตนอีกด้วย แต่ที่มีลักษณะตรงกันในทุกกรณีคือ พฤติกรรมที่บุคคลนั้นแสดงออกจะต้องมีความหมาย (Meaningful) กับตัวเอง และความหมาย (Meaning) ของแต่ละคนก็อาจจะเหมือนหรือต่างกันได้ ซึ่งเราเรียกว่า เป็นมิติด้านอัตวิสัย (Subjective dimension) ของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (อุทัย ดุลยเกษม, 2530, 14 : 15)

และผู้วิจัยมีความตระหนักถึงความเชื่อพื้นฐานที่ว่า "พฤติกรรมของคนในแต่ละสังคมมีเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงไม่อาจที่จะใช้ทฤษฎีตายตัวมาอธิบายได้ ทฤษฎีที่ใช้จึงควรนำมาใช้ในลักษณะที่เป็นเครื่องมือนำทางในการค้นคว้าวิจัยมากกว่าเป็นคำตอบหรือคำอธิบายสำเร็จรูปที่ต้องการหาข้อมูลเชิงประจักษ์มาเสริมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น" (ชยันต์ วรรณะภุติ, 2537 : 30) ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ จึงเป็นการใช้กรอบแนวความคิดทฤษฎีในระดับที่เป็นกรอบคิดอย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและอธิบายต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ โดยกรอบแนวความคิดที่นำมาใช้คือ

กรอบแนวความคิดการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)

ซึ่งมีแนวความคิดพื้นฐานดังนี้ (พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพิงษ์, 2530 : 1 - 2)

กรอบแนวความคิดการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ เป็นแกนหลักแกนหนึ่งของสังคมวิทยาแนวการตีความ (Interpretive Sociology) ซึ่งเน้นความสำคัญของความหมายในเชิงอัตวิสัย (Subjective Meaning) ในการจัดระเบียบทางสังคมในชีวิตประจำวัน ตามทัศนะภาพนี้มองสังคมมีลักษณะที่เป็นกระบวนการ (Processual) คือ เป็นพลวัตแห่งการปรับการกระทำเข้าหากันและกัน แต่ละคนกระทำตามวิถีทางที่เขาตีความการกระทำของคนอื่น ๆ อัตตะก็อยู่ในรูปของกระบวนการเช่นกัน อัตตะในทัศนะนี้จึงหมายถึงกระบวนการสื่อสารที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทัศนะของบุคคลนัยสำคัญ (Significant Others) ซึ่งหมายถึง คนทั้งหลายที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อลักษณะที่บุคคลนิยามตนเอง หรือกำหนดเอกลักษณ์ (Identity) ให้กับตนเอง รวมทั้งกำหนดแนวทางการกระทำที่สอดคล้องกับนิยามดังกล่าว โดยกรอบแนวความคิดการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์นี้ประกอบด้วย สมมุติธรรม 3 ประการ คือ

1. สังคมมนุษย์ประกอบด้วยบุคคลทั้งหลายที่มีอัตตะ (Self) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการเป็นวัตถุแห่งการกระทำของตนเองคือ มนุษย์สามารถกระทำกับตนเอง เหมือนกับกระทำต่อคนอื่น ๆ รับรู้ ชี้นำ และตีความวัตถุและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมให้กับตนเอง

2. การกระทำของบุคคลไม่ใช่สิ่งที่ถูกปลดปล่อยจากแรงขับตามธรรมชาติ แต่เป็นผลจากการสร้างสรรค์โดยบุคคลนั้น ๆ จากการบันทึกและตีความลักษณะต่าง ๆ ของสถานการณ์ที่เขาได้ก่อการกระทำนั้น ๆ ขึ้นมา

3. การกระทำร่วมหรือการกระทำของกลุ่ม เป็นผลจากการประสานการกระทำของแต่ละบุคคลเข้าหากัน จากการศึกษาที่แต่ละคนตีความและคำนึงถึงการกระทำของกันและกัน

ดังนั้น เนื้อหาหลักของกรอบแนวคิดนี้คือ มนุษย์ทำการตีความโลกของตนเอง ความหมายไม่ได้ติดอยู่กับคนหรือวัตถุที่มนุษย์เผชิญหน้าและรับรู้ แต่เป็นสิ่งที่เขาเป็นผู้ให้แก่มัน ในทำนองเดียวกันพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ได้เป็นเพียงการตอบสนองโดยอัตโนมัติต่อสิ่งเร้า แต่เป็นการสร้างสรรค์ที่เป็นผลจากการตีความสถานการณ์และคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันปฏิสังสรรค์ในขณะนั้น นอกจากนี้ พฤติกรรมของมนุษย์ยังมีส่วนของการกำหนดหรือทำนายล่วงหน้าไม่ได้ในตัว ทั้งนี้เพราะมนุษย์ได้สร้างความหมายของการกระทำในลักษณะที่ไม่อาจทำนายได้ จากการรับรู้ลักษณะของบุคคลและสถานการณ์เป็นการล่วงหน้าและการตีความสถานการณ์และการสร้างสรรค์พฤติกรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในบริบทแห่งการปฏิสังสรรค์ระหว่างมนุษย์

George H. Mead (1934 : อ้างถึงใน บงกขมาศ เอกเอี่ยม, 2532 : 26 - 29) กล่าวถึง อัตตะว่าเป็นผลมาจากกระบวนการทางสังคมซึ่งเกิดจากการกระทำระหว่างกันของบุคคล มนุษย์เป็นวัตถุของตนเองคือ มนุษย์สามารถมองตนเองในวิถีทางที่นำไปสู่การมี

สภาพเป็นวัตถุของตนเองในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาอัตตะนั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของจิตในการใช้สัญลักษณ์นัยสำคัญ เนื่องจากคนเราต้องสามารถตั้งชื่อให้ตนเองในขณะที่เป็นวัตถุนิตหนึ่งในสนามแห่งประสบการณ์

ซึ่ง Mead ได้เสนอความสามารถทางพฤติกรรมของจิต ดังนี้คือ

1. ความสามารถในการเรียกหรือมองวัตถุต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมโดยการใช้สัญลักษณ์นัยสำคัญ
2. ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์เหล่านี้เป็นตัวเฝ้าการตอบสนองของตนเอง
3. ความสามารถในการอ่านและตีความท่าทีของคนอื่น ๆ และใช้ท่าที เหล่านี้เป็นตัวเฝ้าการตอบสนองของตนเอง
4. ความสามารถในการหยุดยั้งหรือหักห้ามการตอบสนองเชิงพฤติกรรมโดยเปิดเผยต่อท่าทีของตนหรือของคนอื่น ๆ
5. ความสามารถในการชักซ้อม โดยจินตนาการแนวพฤติกรรมแบบต่าง ๆ มองเห็นผลติดตามของแต่ละแนวและเลือกแนวการตอบสนองที่เอื้อหรือช่วยเสริมการปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

จะพบว่านอกจากจิตได้ให้ความสามารถเชิงสัญลักษณ์สำหรับการให้ชื่อแก่วัตถุทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ชื่อตัวตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุนิตหนึ่งแล้ว ยังมีความสามารถในการจัดระเบียบการตอบสนองต่อตนเอง และบุคคลอื่น ๆ ในกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคมอีกด้วย ความสามารถในเชิงพฤติกรรมของจิตนี้จะเป็น

เงื่อนไขที่สำคัญอันดับแรกในการพัฒนา "อัตตะ" (ซึ่งเป็นกระบวนการของการตีความที่ต่อเนื่องอันรวมถึงการรับรู้ การคิด การวางแผน การประเมินผล การเลือกและอื่นๆ ผลที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวนี้เป็น โครงสร้างของมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของบุคคล โดยที่ทั้งจิตและอัตตะต่างก็เป็นผลผลิตของสังคม) นั้นหมายถึงว่า ความสามารถในการมองตนเองของมนุษย์นั้นต้องขึ้นอยู่กับบุคคลอื่น ๆ ด้วย ซึ่ง Mead ถือว่าอัตตะมีลักษณะของพัฒนาการในเชิงสังคม (Social Nature) โดยพัฒนาจากการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในบริบททางสังคม

Mead ได้ให้ความหมายของอัตตะในรูปของกระบวนการแห่งพฤติกรรมและภาพพจน์แห่งอัตตะซึ่งดำเนินอยู่ตลอดเวลา โดยมองคนในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่งที่มีการกระทำของตนแล้วตรวจสอบผลแห่งการกระทำนั้น ๆ ตีความปฏิกิริยาของคนอื่น ๆ ที่ตอบสนองต่อการกระทำของเขา และตัดสินใจว่าจะกระทำอย่างไรต่อไป แล้วก็กระทำอีกครั้งหนึ่งอันเป็นการเรียกร่องภาพพจน์แบบใหม่ของการกระทำของเรา นั่นคือ "อัตตะเชิงสังคม" ที่เกิดขึ้นมาจากกระบวนการซึ่งบุคคลอ่านหรือตีความท่าทีของคนอื่น ๆ หรือสวมรับทัศนคติของคนอื่น ๆ และได้ภาพพจน์ของตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่งในสถานการณ์ ภาพพจน์ของตนเองดังกล่าวอยู่ในฐานะที่เป็นตัวเฝ้าทางพฤติกรรม เรียกร่องให้บุคคลมีการตอบสนองบางประการออกไป ในทางกลับกันการตอบสนองดังกล่าวของบุคคลก็สามารถกลับกลายเป็นสาเหตุของปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมตอบสนองของคนอื่น ๆ ซึ่งจะทำให้บุคคลได้ภาพพจน์แห่งตนในรูปแบบใหม่ หรืออาจได้รับภาพพจน์แห่งตนในรูปแบบเดิมที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

แม้ว่าอัตตะจะเป็นภาพพจน์ที่เปลี่ยนแปลงได้ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการได้มาซึ่งภาพพจน์แห่งตน (Self - Image) ก็สามารถนำไปสู่การตกผลึก (Crystallization) ของ "ทัศนคติชุดหนึ่ง" ที่บุคคลมีต่อตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่ง เพราะในระหว่างการปฏิสัมพันธ์ มนุษย์มีความสามารถในการให้ความหมายกับสิ่งต่าง ๆ มีการเลือกรับรู้ความหมายและมีการตีความอย่างเลือกสรรต่อท่าทีของคนอื่น โดยอาศัยความหมายที่เคย

ได้จากประสบการณ์เดิม เป็นสิ่งที่ช่วยตีความสถานการณ์ จากลักษณะดังกล่าวอึดอัดที่มั่นคงก็เกิดขึ้น ซึ่งนั่นก็หมายความว่า แม้ว่าสถานการณ์แห่งปฏิสังสรรค์ องค์ประกอบของการกระทำ ระหว่างกันของบุคคลหรือบริบททางสังคมจะเปลี่ยนไปแต่พฤติกรรมและค่านิยมที่บุคคลให้กับตนเองในฐานะที่เป็นวัตถุชนิดหนึ่งนั้นยังมีความคงทน

กรอบแนวคิดของ Mead ซึ่งนิยามอึดอัดว่าเป็นโครงสร้างของทัศนคติต่อสถานภาพและบทบาทของบุคคลที่เกิดขึ้นท่ามกลางการปฏิสังสรรค์ หมายความว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับตนเองของบุคคลจะเกิดขึ้นจากการที่คนอื่น ๆ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับตัวเขาในระหว่างการปฏิสังสรรค์และความหมายดังกล่าวจะมีผลต่อการมองตนเองของบุคคล เมื่อเป็นเช่นนั้น อึดอัดจึงเป็นจุดของความหมายที่มั่นคง ซึ่งบุคคลรับมาให้กับตนเอง ในฐานะที่เป็นวัตถุ ซึ่งความหมายที่ให้แก่ตนเองหรือมโนทัศน์แห่งตนนี้จะมีผลต่อการนิยามสถานการณ์ และให้แนวทางสำหรับการปฏิสังสรรค์ทางสังคมด้วย เพราะมโนทัศน์แห่งตนของบุคคลจะมีอิทธิพลต่อการวางแผนการกระทำของเขาต่อวัตถุทางสังคมอื่น ๆ ในแต่ละสถานการณ์ ดังนั้น อึดอัดจึงเป็นผลผลิตของการปฏิสังสรรค์ทางสังคมในขณะเดียวกันก็สามารถก่อให้เกิดรูปแบบและควบคุมการปฏิสังสรรค์กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม

Albert K. Cohen (1966 : อ้างถึงใน เสริน ปุณณะหิตานนท์, 2523 : 272 - 283) ได้อธิบายพฤติกรรมด้วยแนวคิดเรื่องตัวตนว่า "จุดเริ่มต้นก็คือ กรณีที่บุคคลกำลังสำรวจอยู่ในกระบวนการค้นหา สร้าง ทดสอบ พิสูจน์ และแสดงออกซึ่งตัวตนของเขา และตัวตนของเขานั้นจะเชื่อมโยงกับบทบาท....อย่างแนบแน่นและผันแปรไปด้วยกัน... (บทบาท) เข้าไปสู่โครงสร้างของตัวตนนั่นเอง บทบาทเป็นส่วนหนึ่งของระบบแยกประเภทในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นการแยกคนออกเป็นพวก ๆ อย่างมีความหมายและเป็นที่ยอมรับนับถือทางสังคม บทบาทเป็นเครื่องกำหนดสิ่งที่สมาชิกจะเป็นได้ในสังคมนั้นๆ ตัวตนได้ถูกสร้างขึ้นมาจากความเป็นไปได้เหล่านี้ คนเราจะสร้างตัวตนขึ้นมาจากความสามารถที่จะกล่าวอ้างอย่างเต็มภาคภูมิว่า ตัวเองเป็นคนประเภทนั้น ประเภทนี้"

การทำให้คนอื่นเห็นจริงไปด้วยคำกล่าวอ้างนั้น ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับความหมายทางสังคมของการครองบทบาทนั้นๆ เช่น คุณสมบัติส่วนตัว คุณภาพของพฤติกรรมที่แสดงความหมายของการเป็นเจ้าของบทบาท คุณลักษณะที่วัดความถูกต้องเพียงพอในบทบาท....การเรียนรู้สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าคนเราจะทุ่มเทจิตใจให้กับบทบาทหนึ่งไปแล้วมากหรือน้อย ทั้งนี้เพราะการแสดงบทบาทเป็นกระบวนการเสนอด้วยตัวตนของเราออกไปให้คนอื่นรู้ และเมื่อมีการสนองตอบกลับมาจากคนอื่น ก็จะเป็นประสบการณ์ในชีวิตอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เรารู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะแก้ไขให้ถูกต้องตามลักษณะที่คนทั่วไปเชื่อกันว่าคนประเภทนี้จะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ คนเราเรียนรู้ว่าความประพฤติที่บ่งลักษณะผู้ครองบทบาทหนึ่งๆ ประกอบไปด้วยเสื้อผ้าที่สวมใส่ กริยาท่าทาง สิ่งที่ชอบและไม่ชอบ การพูดจา และความเห็นที่แสดงออกไปทุกสิ่งทุกอย่างที่รวมอยู่ในสิ่งที่เราเรียกว่าแบบแผนของชีวิต เป็นการยากที่จะให้แนวความคิดว่า โฉมหน้าต่าง ๆ ของความประพฤติดังกล่าวนั้น เป็นเป้าหมายหรือวิถีทางที่นำไปสู่เป้าหมายของบุคคล แต่ถ้าพิจารณาในแง่ความสัมพันธ์ของมันกับบทบาทของบุคคลแล้ว เราก็ควรจะกล่าวว่ามีลักษณะเป็นการแสดงออกหรือเป็นสัญลักษณ์ตามบทบาท ซึ่งทัศนะที่กล่าวมานี้มีนัยสำคัญอย่างหนึ่งว่า คนเรานั้นจะต้องมีการเรียนรู้ ความประพฤติที่เป็นสิ่งสำคัญสำหรับบทบาท โดยจะเริ่มต้นจากการมีความเกี่ยวข้องเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ แล้วในที่สุดก็ทุ่มเทจิตใจให้กับบทบาทเหล่านั้น คนเราอาจจะรับและระบุตัวเองว่ามีบทบาทอย่างหนึ่งก่อนที่จะรู้ว่าการเป็นคนแบบนั้นหมายความว่าอะไรกันแน่ และก่อนที่จะรู้ว่าทำอย่างไรจึงจะเป็นเช่นนั้นได้เสียด้วยซ้ำไป เหมือนกับกรณีของเด็กกำลังได้รับเอกลักษณ์ทางเพศมาโดยที่ยังไม่รู้ความหมายอันแท้จริง แต่เมื่อคนเราได้เอกลักษณ์มาแล้วก็สนใจที่จะเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ นั่น"

และ Cohen ได้นำแนวความคิดของ Mead มาประยุกต์ใช้ โดยชี้ให้เห็นว่า ในปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้น ต่างฝ่ายต่างก็ระบุเอกลักษณ์ ให้ความหมายและจำแนกพวกซึ่งกันและกันว่า เป็นใครมาจากไหน มีฐานะอย่างไร เป็นคนประเภทไหน ฯลฯ ทั้งนี้โดยได้เรียนรู้มาจากแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ตนสังกัดอยู่ การเรียนรู้ตามปกติในเรื่องนี้ก็

คือเรียนรู้บทบาทในสังคมของเขา ซึ่งประกอบไปด้วยคำที่ใช้เรียกชื่อบทบาทต่าง ๆ เรียนรู้ว่ามีกฎเกณฑ์อย่างไรบ้างที่ใช้กำหนดความหมายว่า การเป็นบุคคลชนิดนั้นชนิดนี้จะต้องเป็นอย่างไรบ้าง และมีมาตรฐานสำหรับประเมินค่าคนพวกนั้นพวกนี้อย่างไร คนเราอาจจะกล่าวอ้างเอาเองว่า ตัวเองเป็นคนชนิดนั้นชนิดนี้ โดยบอกกับคนอื่นว่าเขาต้องปฏิบัติตัวอย่างไรจึงจะถูกต้อง และเขาคาดหมายจากตัวอย่างใดบ้าง แต่ก็จะต้องมีความหมายในทางวัฒนธรรมที่ตัวเองและคนอื่นที่มีความสัมพันธ์ด้วยสังกัดอยู่ และก็ต้องยืนยันหยัดในการกล่าวอ้างนั้นด้วย โดยการพิสูจน์ความถูกต้องกับเกณฑ์ทางวัฒนธรรมของบทบาทนั้น ๆ และจะทราบความถูกต้องได้ก็ต่อเมื่อคนอื่นสนองตอบกลับมาด้วย การยอมรับว่าตัวเองเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ในการกระทำเช่นนั้น คนเราก็จะสามารถยืนยันด้วยความไม่แน่ใจว่าการมองตัวเองไม่ผิดพลาด กล่าวโดยสรุปก็คือ เราไม่สามารถจะบอกได้ว่าเราเป็น "ผู้นำ" "คนมีเสน่ห์" "เซียนการพนัน" หรือเป็น "เจ้าพ่อ" จนกว่าเราจะได้ผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะยากลำบากในปฏิสังสรรค์ทางสังคม จนกว่าเราจะเริ่มด้วยการลงแสดงบทบาทที่เป็นไปได้ตามเกณฑ์วัฒนธรรมทำตัวเป็นคนอย่างนั้นบ้างอย่างนี้บ้าง แล้วดูว่าสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไรจากการตอบสนองของคนอื่น ในขณะเดียวกันก็ค้นพบว่าการแสดงบทบาทนั้น ๆ ง่ายหรือยากและคุ้มค่าอย่างแท้จริงหรือไม่ สิ่งที่จะบอกแก่เราว่าคุ้มค่าหรือไม่ก็คือ เกียรติภูมิและรางวัลอย่างอื่น (ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม) ที่เป็นของคู่กันกับการเป็นคนชนิดนั้น ในแวดวงทางสังคมที่เรากำลังเข้าไปหรือเข้าไปแล้ว

กิจการทั้งหลายที่เกี่ยวกับการสร้างตัวตนให้มีความหมายอันน่าพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการทดลองแสดงบทบาทใหม่การธำรงรักษาไว้หรือปรุงแต่งซ่อมแซมตัวตนที่เป็นอยู่แล้วในขณะใดขณะหนึ่งหรือการสลัดทิ้งตัวตนเก่าที่ล้าสมัยส่วนใหญ่ ประกอบไปด้วยการกระทำไปในทางที่จะยืนยันการกล่าวอ้างว่าตนเองเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ และหลีกเลี่ยงความประพุดติที่จะทำให้การกล่าวอ้างมีลักษณะเลื่อนลอย แต่ความประพุดติชนิดหนึ่งที่จะยืนยันหรือบั่นทอนการกล่าวอ้างนั้น ๆ ไม่ใช่สิ่งที่แตกต่างและแยกออกมาต่างหากจากการกระทำแบบอื่นสิ่งที่เรากระทำไปเกือบทุกอย่าง ถึงแม้จะไม่ได้มีเจตนาโดยตรงในการเสนอหรือแสดงตัวออกไปให้คนอื่นยอมรับหรือพอใจ และแม้กระทั่งผู้กระทำไม่มีใครอื่น

นอกจากตัวเองเป็นประจักษ์พยานก็ถือได้ว่าเป็นหลักฐานเกี่ยวกับตัวตน ดังนั้นไม่ว่าผู้กระทำจะมีจุดมุ่งหมายอย่างไร เกือบทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำไปและลักษณะการได้กระทำออกไปจึงเป็นสิ่งที่ได้เลือกสรรแล้วส่วนหนึ่งว่าจะมีผลดีหรือผลร้ายต่อตัวตนอย่างไร

และ Cohen ได้ใช้คำว่า "การเรียกร้องโดยตัวตน" (Self - Demands) มาอธิบายปรากฏการณ์ที่คนเราต่างก็พยายามทำให้คนอื่นเชื่อว่า ตนเองเป็นคนแบบนั้นแบบนี่ต่อเนื่องกันไปอยู่เสมอ โดยกล่าวว่า "ในการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ไม่ว่าจะมาเป็นแบบใดเรามักจะเลือก (จากสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับเรา) แนวทางการกระทำที่มีทำที่ว่าจะช่วยสร้างจินตภาพให้สอดคล้องกับที่ตัวตนของเรากำลังเรียกร้องได้มากที่สุด ดังนั้นความประพฤติของเราจึงมุ่งไปสู่การสร้างธำรงรักษา และส่งเสริมเกียรติคุณของตัวตนภายในเงื่อนไขของปฏิสัมพันธ์นั้น ๆ" นอกจากนี้ยังได้ใช้คำว่า "การเรียกร้องโดยบทบาท" (Role - Demands) ควบคู่กันไปด้วย ในลักษณะที่เป็นความคาดหวังหรือมาตรฐานที่คนเราใช้วินิจฉัยซึ่งกันและกันกล่าวคือ ในการสร้างหรือพิสูจน์ความแท้จริงของตัวตนหรือเอกลักษณ์ คนเราอาจจะกระทำอะไรบางอย่างไปเพื่อสนองความเรียกร้องตามบทบาทหรือเพราะว่าความประพฤติ นั้น ๆ เป็นการแสดงออกซึ่งบทบาทของตน เช่น ความประพฤติที่ก้าวร้าวกล้าหาญ หรือทำทนายอานาจผู้ใหญ่ อาจจะทำให้เด็ก (ผู้ชาย) ต้องเดือดร้อน แต่นั่นก็เป็นสัญลักษณ์ของเด็กผู้ชายอย่างเต็มตัวตามธรรมเนียมที่สังคมของบทบาทของเพศชาย ลักษณะการแสดงออกดังกล่าวจึงเป็นพฤติกรรมตามบทบาทของ เพศชาย เป็นต้น

Cohen ได้อธิบายในเรื่องของเครื่องกำหนดคุณค่าและความหมายของบทบาท และตัวตนหรือเอกลักษณ์ว่า กลุ่มอ้างอิงของคนเราแต่ละคนจะเป็นฝ่ายกำหนดให้ แม้ในกรณีที่เรารู้สึกได้ว่าเราจะเอาบทบาทหรือเอกลักษณ์อย่างไร ก็ไม่ใช่ที่เราจะเลือกโดยพิจารณาจากค่า หรือความหมายที่เป็นคุณสมบัติประจำตัวของบทบาทหรือเอกลักษณ์นั้น ๆ หากแต่ขึ้นอยู่กับความหมายของมันในสายตาหรือความเชื่อของคนอื่นที่เราอยู่ด้วย ทำงานด้วยหรือเล่นด้วย แต่คนอื่น ๆ ที่ว่านี้อาจมีความรู้สึกนึกคิดในเรื่องนี้ไม่เหมือนกับเรา และ

ก็มีความสำคัญต่อตัวเจ้าของเอกลักษณ์หรือบทบาทไม่เท่ากันอีกด้วย และคนเช่นว่านี้เรียกได้ว่าเป็น "บุคคลอ้างอิง" (Reference Person) แต่ถ้าเป็นกลุ่มบุคคลก็เรียกว่า "กลุ่มอ้างอิง" (Reference Group) อิทธิพลของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลประเภทนี้อาจจะพิจารณาได้เป็นสองทางคือ ในแง่ที่เป็นตัวกำหนดมาตรฐานที่ใช้วัดความถูกต้อง ความสำเร็จหรือความสมเหตุสมผลในความคิดความอ่าน กับในแง่ที่ให้ความเห็นชอบหรือคัดค้าน

Sheldon Stryker (1980 : อ้างถึงใน บงกชมาศ เอกเอี่ยม, 2532 : 29 - 31) ได้เสนอกรอบแนวคิดดังนี้

1. พฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับกำหนัดชื่อหรือการจัดประเภททางสังคม ซึ่งชื่อและประเภทของสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและทางสังคม จะมีความหมายโดยถูกกำหนดจากความคาดหวังในพฤติกรรมร่วมกันภายใต้การปฏิสังสรรค์ทางสังคม จากการปฏิสังสรรค์กับคนอื่น บุคคลเรียนรู้ว่าจะจัดประเภทของวัตถุต่าง ๆ ที่เขาติดต่อสัมพันธ์ด้วยอย่างไร และในกระบวนการนี้บุคคลจะเรียนรู้ว่าเขาถูกคาดหวังในพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัตถุเหล่านั้นอย่างไร
2. ท่ามกลางการเรียนรู้ประเภททางสังคมต่าง ๆ จากการปฏิสังสรรค์ สัญลักษณ์ที่บุคคลเข้าสวม "ตำแหน่ง" (Position) อย่างสม่ำเสมอจะมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงกับองค์ประกอบของโครงสร้างสังคมโดยที่ตำแหน่งนั้นๆจะถูกกำหนดบทบาท จากความคาดหวังในพฤติกรรมร่วมกันของสังคม
3. บุคคลผู้กระทำภายใต้บริบทแห่งการจัดระเบียบรูปแบบพฤติกรรม หรือในบริบทของโครงสร้างสังคมซึ่งมีการให้ชื่อแก่คนใดคนหนึ่งในความหมายของการรับรู้ว่าเขาเป็นผู้ครอบครองตำแหน่งโดยอยู่ นั้นจะก่อให้เกิดความคาดหวังในพฤติกรรมจากชื่อหรือตำแหน่งดังกล่าว

4. บุคคลผู้กระทำภายใต้บริบทแห่งการจัดระเบียบรูปแบบพฤติกรรม จะกำหนดชื่อให้กับตนเองเช่นกัน การระบุถึงตำแหน่งนั้นจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของ "อัตตะ" ซึ่งสร้างขึ้นมาจากความคาดหวังในพฤติกรรมของตนเอง

5. เมื่อเข้าสู่สถานการณ์แห่งการปฏิสังสรรค์ บุคคลจะนิยามสถานการณ์ โดยการให้ชื่อแก่สถานการณ์ ผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์คนอื่น ๆ ที่เข้ามาปฏิสังสรรค์ ด้วยตนเองและให้กับลักษณะเฉพาะภายในสถานการณ์แล้วเขาจะให้นิยามนั้น ๆ เป็นแนวทางในการจัดระเบียบพฤติกรรมของตนเอง

6. อย่างไรก็ตาม คำนิยามเหล่านี้ก็ไม่ใช่สิ่งที่จะกำหนดพฤติกรรม (แม้ว่าคำนิยามแรก ๆ จะจำกัดความเป็นไปได้ของคำนิยามอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ทางสังคมก็ตาม) แต่พฤติกรรมจะเป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างบทบาท (Role - Making Process) ที่เริ่มมาจากความคาดหวังที่จะปลุกเร้าในกระบวนการนิยามสถานการณ์แล้วพัฒนาบทบาทโดยผ่านการทดลอง บางครั้งจะมีการทดลองที่ยากยิ่งคือ การทดลองแลกเปลี่ยนบทบาทซึ่งกันและกันระหว่างผู้กระทำที่สามารถปรุงแต่งรูปแบบและเนื้อหาของ การปฏิสังสรรค์

7. ระดับของบทบาทจะถูก "สร้าง" (Made) มากกว่าเป็นแต่เพียงการ "เล่น" (Played) และส่วนประกอบในการสร้างบทบาททั้งหลายจะขึ้นอยู่กับโครงสร้างสังคมส่วนใหญ่ซึ่งสถานการณ์แห่งการปฏิสังสรรค์ได้เกิดขึ้น บางโครงสร้างอาจจะเปิดโอกาสให้กับ การแสดงบทบาทที่แปลกๆออกไปในขณะที่โครงสร้างสังคมอื่น ๆ ปิดสำหรับบทบาทนั้น

8. ระดับของบทบาทที่ถูกสร้างขึ้นจะสามารถเปลี่ยนแปลงลักษณะของคำนิยาม ชื่อหรือประเภทของรูปแบบคำนิยามต่าง ๆ และความเป็นไปได้ของการปฏิสังสรรค์และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถที่จะนำการเปลี่ยนแปลงกลับไปสู่โครงสร้างสังคมที่ใหญ่กว่าซึ่งกระบวนการปฏิสังสรรค์เกิดขึ้น

จากข้อเสนอของ Stryker ดังกล่าว เราจะพบว่าในสังคมจะมีการจัดประเภท การกำหนดชื่อหรือตำแหน่ง ตลอดจนให้ความหมายแก่วัตถุ พฤติกรรมบุคคล และ สิ่งแวดล้อมทางสังคมอื่น ๆ จากการเรียนรู้ถึงความหมายและการจัดประเภททางสังคม ต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการปฏิสังสรรค์ทางสังคม บุคคลจะเริ่มสวมตำแหน่งและระบุ ตำแหน่งให้กับตนเองจากความคาดหวังในบทบาทหรือพฤติกรรมจากชื่อตำแหน่งนั้น ซึ่ง การระบุถึงตำแหน่งให้กับตนเองนี้เองจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอัตตะ นั่นคือ Stryker ให้ความสำคัญในเชิงโครงสร้าง และเห็นว่าอัตตะเป็น โครงสร้างที่ประกอบไปด้วย ความรู้ หรือความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง (Self - Knowledge) ความรู้สึกแห่งตน (Self - Feelings) และมโนทัศน์เกี่ยวกับตนเอง (Conception of Self) ซึ่งได้รับมาจากการแสดงบทบาท (Role Performances) ภายในสถานการณ์ที่หลากหลาย และเห็นว่าค่านิยมสิ่งต่าง ๆ ภายในสถานการณ์แห่งการปฏิสังสรรค์นั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ทั้งนี้ เพราะพฤติกรรมจะพัฒนามาจากกระบวนการสร้างบทบาทและผ่านการทดลองดูว่าบทบาท นั้นเหมาะสมหรือไม่ภายใน โครงสร้างของสถานการณ์หนึ่ง ๆ มากไปกว่านั้นบทบาทที่ สร้างขึ้นมานี้อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในค่านิยมสถานการณ์และ โครงสร้างแห่ง การปฏิสังสรรค์ได้

จากกรอบแนวความคิดปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นถึง แนวความคิดหลักคือ เป็นการมองสังคมซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลทั้งหลายที่มีอัตตะ การกระทำของบุคคลไม่ใช่เป็นสิ่งที่ถูกปลดปล่อยตามแรงขับตามธรรมชาติหรือตอบสนอง ต่อสิ่งเร้า แต่จะเป็นผลมาจากอัตตะที่ถูกสร้างสรรค์โดยการปฏิสังสรรค์ภายในสังคมที่เขา ดำรงอยู่ โดยคำนึงถึงการให้ความหมายและตีความต่อวัตถุ สถานการณ์และคนอื่น ๆ ที่ ร่วมกันปฏิสังสรรค์ในสังคม ส่วนการกระทำร่วมหรือการกระทำของกลุ่มก็จะเป็นผลจาก

การประสานการกระทำของแต่ละบุคคลเข้าหากัน เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางแห่ง พฤติกรรมที่สอดคล้องและยอมรับร่วมกันของสังคม

ซึ่งการอธิบายการเกิดขึ้นของกระบวนการแห่งพฤติกรรมของบุคคลนั้น แนวความคิดทั้งของ Mead, Cohen และ Stryker จะมีแนวทางที่เหมือนกัน เพียงแต่นำในประเด็นที่แตกต่างกันออกไป คือ

Mead เน้นถึง ความสามารถของจิตในเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาอัตตา โดยอัตตามีลักษณะของพัฒนาการในเชิงสังคม ทำให้เกิดมโนทัศน์ เกี่ยวกับตนเองและภาพพจน์แห่งตนซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคล

Cohen เน้นถึง ตัวตนและบทบาท ซึ่งการได้รับการยอมรับว่าตัวตนเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับการแสดงบทบาทและมาตรฐานในการวินิจฉัยของบุคคลอ้างอิงหรือกลุ่มอ้างอิง

Stryker เน้นถึง ชื่อและตำแหน่งซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอัตตา ทำให้เกิดการแสดงตามบทบาท ซึ่งกระบวนการสร้างบทบาทจะนำไปสู่พฤติกรรม

จะเห็นว่าสมมติฐานหลักของการศึกษาในครั้งนี้ เป็นการพิจารณาปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะโดยมุ่งประเด็นไปที่เงื่อนไขทางสังคมภายในบริบทและสภาพแวดล้อมของสถาบันว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะ ซึ่งมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแนวความคิดปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์

ดังนั้น แนวทางในการศึกษาครั้งนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจในสังคม

ของนักเรียนอาชีวะภายในบริบทและสภาพแวดล้อมของสถาบันที่เขาดำเนินชีวิตอยู่ ซึ่งก็คือ การเข้าใจโลกและสังคมของเขา ตลอดจนกระบวนการปฏิสังสรรค์ที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะทำให้ เราสามารถเข้าใจได้ถึงกระบวนการแห่งพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสังคมของเขาได้ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจต่อปรากฏการณ์การก่อเหตุทะเลาะวิวาทของนักเรียนอาชีวะได้ถูกต้องและ ชัดเจน